

Рецензия

**ОТНОСНО: Дисертационния труд за присъждане на образователна и научна степен
“доктор”**

Професионално направление 3.3 Политически науки

**(Европеистика – История на европейската интеграция –
Източно разширяване на ЕС)**

на редовната докторантка Гургана Антонова Тошева

Дисертационен труд на тема

**„Десетилетието на радикалната преориентация на българската външна политика
(1989-1999г.) – приемственост и вътрешноинституционална съгласуваност на
ориентацията към евроинтеграция на България“**

Научен ръководител на докторанта: доц. дпн Мирела Велкова Велева-Ефтимова

**Катедра „Европеистика“, Философски факултет,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“**

Рецензията е разработена от доц. дпн Калоян Симеонов в съответствие със заповед ВО-38-647/13.11.2019г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ за утвърждаване на научно жури.

1. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторантката обхваща въведение, четири глави, заключение, библиография и две приложения, като общият обем на дисертацията е от 276 страници. В увода на дисертационния труд се съдържа добра обосновка на актуалността

на изследването, като се прави препратка и към проблемите в други страни от Централна и Източна Европа, които се присъединиха към ЕС, както и към перспективата на страните от Западните Балкани да станат членове в Съюза.

Първата глава на дисертационния труд идентифицира изследователския проблем, като в същото време прави преглед на състоянието на научната литература, която е свързана с разглежданата проблематика. В нея се пояснява и аналитично-понятийна рамка в изследването.

Втората глава на дисертационния труд анализира генезиса на въпроса за радикалната преориентация на българската външна политика към евроинтеграция след 1989 г., както и параметрите за нейното осъществяване. В нея се прави преглед на геополитическо и историческо наследство като предпоставка за стартирането на процеса на радикалната преориентация на българската външна политика към евроинтеграция; както и се изследва политиката на ЕИО и ЕС спрямо посткомунистическите страни.

Трета глава реализира изследването на приемствеността на преориентацията на българската външна политика към евроинтеграция за периода 1989-1999. Седемте правителства са разделени на четири отделни периода – инерция от предходния период, начало на радикалната преориентация на българската външна политика към евроинтеграция, официализиране на външнополитическата преориентация към евроинтеграция, финализиране на тази преориентация.

Четвърта глава на дисертацията разглежда вътрешноинституционална съгласуваност на преориентацията на българската външна политика към евроинтеграция. В нея отново обект на анализ за седемте правителства за периода 1989-1999, но без служебните правителства.

Изводите в заключението на дисертационния труд са добре и обосновано аргументирани.

Библиографията е разделена на две отделни части, като първата съдържа 235 статии и монографии на български и чуждестранни изследователи. Втората част на библиографията съдържа различни видове документи – стенограми от пленарни заседания

на Народното събрание, решения на Министерски съвет и протоколи от заседания на МС, протоколи от заседанията на Комисията по външна политика към НС, както и още три източника накрая, които не са ясно обособени в отделен раздел. В библиографията са включени също така и публикувани материали в средствата за масово осведомяване. Общият списък на библиографичните единици е 499 броя.

Дисертационният труд съдържа и две приложения: първото обхваща таблици с подписани двустранни и многостранни международни договори в рамките на процеса на радикална преориентация на българската външна политика към евроинтеграция (1989-1999 г.), а второто приложение показва резултатите (интензитета) в рамките на направеното изследване.

2. Съдържание на автореферата

Авторефератът към дисертационния труд отговоря на изискванията за този вид документи. В него е посочено съдържанието и характеристиките на дисертационното изследване. Представена е актуалността на изследователския проблем, както и самия проблем. Описани са целите и предмета на дисертационния труд, задачите и неговия обект, изследователските методи и работните понятия. Посочени са източниците на дисертационното изследване, както и неговите ограничения. След това са описани подробно резултатите и изводите от изследването, като е очертана и практическата насоченост на методологията. Накрая е представена справка за научните приноси на дисертационния труд, както и списъка с научни публикации по темата на дисертационното изследване.

3. Коментар във връзка с научните приноси на дисертационния труд

Научните приноси, които са ясно обособени в края на автореферата, са общо три на брой и са зададени по един кратък и добре обоснован начин. Приемам посочените научни приноси и смятам, че те отговарят напълно на достиженията на автора в неговия дисертационен труд. Научните приноси и тяхната релевантност доказват още веднъж научните достижения и умения на автора, както и добавената стойност, която

представлява това дисертационно изследване. От особен интерес е вторият научен принос, а именно разработването на конкретна методология за анализ на процеса на радикалната преориентация на българската външна политика към евроинтеграция.

4. Научни публикации по темата на дисертацията

Докторантката е публикувала и представила подходящ списък от пет публикации, които се вписват напълно в темата на дисертационното изследване. Публикациите са в издания на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, като те са предимно в рамките на докторантските сборници във Философски факултет. В допълнение, докторантката участва активно и в докторантски конференции на катедрите „Европеистика“ и „Политология“ към Философския факултет. Публикациите са от рецензирани издания и допълват изследванията на автора по темата на дисертационния труд.

5. Актуалност на изследването

Актуалността на дисертационният труд на Гергана Тошева е безспорна. Могат да се открият поне три направления, които доказват актуалността на направеното изследване и неговото вписване в най-новите процеси в България, ЕС и Европа.

На първо място, изследването на процеса на европейска интеграция в периода 1989-1999 г. и начина, по който тя беше осъществена, до голяма степен предопределят не само механизма, по който се осъществи присъединителния процес на България към Европейския съюз, но и качеството на членството в ЕС. Много от актуалните събития днес в България имат пряко отношение към начина, по който започна прехода в страната преди около три десетилетия.

На второ място, от процеса на европейска интеграция и европеизация в България могат да се направят някои изводи и за процесите, които протечеха в другите страни от Централна и Източна Европа. В тях се наблюдаваха много сходни тенденции, макар и с някои съществени нюанси. Трябва да се отдаде и заслуженото на изработената

методология от авторката на изследването, която би могла да се приложи за аналогични анализи и по отношение на останалите страни от Централна и Източна Европа.

На трето място, от начина на протичане на европеизацията в България в предприєдинителния период към ЕС могат да се направят изводи и да се извлекат поуки, които да са полезни и за подготовката на страните от Западните Балкани за присъединяване към ЕС. В известна степен, процесът на присъединяване на тази група страни е по-труден и бавен, именно поради извлечените поуки от присъединяването на България и другите страни от Централна и Източна Европа към ЕС.

6. Други положителни коментари относно дисертационния труд

Дисертационният труд има редица безспорни достойнства, някои от които вече бяха споменати по-горе.

Едно от най-съществените достойнства е, че той представлява едно цялостно и завършено изследване, което не само дава отговор на редица въпроси, но и поставя нови въпроси, които също се нуждаят от детайлно изследване и анализиране. Дисертационният труд успешно отговоря на предварително зададената изследователска теза и постига целта и задачите, които са посочени в автореферата към него.

Друго достойнство е практическата насоченост на направеното изследване. Както е посочено и от самата авторка, то може да се приложи и за останалите страни от Централна и Източна Европа, като се направи сравнение с България. Сравнение може да бъде направено и с първите едно или две десетилетия от прехода и на страните от Западните Балкани, след като е започнал процеса на стабилизация и асоциация. В тази връзка са и част от въпросите, които се отправят към докторантката по-надолу в настоящата рецензия.

Друго съществено достойнство е огромният обем изследователска работа, която е направила докторантката. Тя е анализирала системно основните видове документи през разглеждания период, като е извадила всички релевантни към евроинтеграционния процес и ориентацията на страната решения. Изследването и ясното изброяване на тези

документи би било полезно и за други изследвания на процесите на евроинтеграция на страната.

Достойнство е също така ясно определената и логически последователна структура на дисертационното изследване. Ясното определяне на понятията в изследването също допринася за всеобхватното разбиране на разглеждане на проблематиката и за възприемане на направените изводи и заключения.

Като безспорно достойнство може да се открие също така ясният и добре подбран език, който е от една страна добре издържан и академичен, а от друга страна напълно разбираем и достъпен.

Авторката по много добър и изчерпателен начин е описала основните литературни източници и изследователи, които анализират разглежданата проблематика за европеизацията на България и другите страни от Централна и Източна Европа. Тя се е справила по един много добър начин с предизвикателството да надгради над богатия набор от изследвания и анализи по тези въпроси.

Друго предимство на изследването на Гергана Тошева е богатият набор от първични източници, които тя е използвала, за да направи тя своето изследване на преориентацията на българската външна политика към евроинтеграция. Използвани са както стенограми на Народното събрание от пленарни заседания, когато се правят декларации на НС, които определят външнополитическия курс на страната, така също и решения с висока политическа стойност, или когато в дневния ред фигурира точка за ратифициране на двустранни и/или многостранни международни договори, както и когато се провежда парламентарен контрол. В допълнение на тези стенограми са изследвани и протоколите от заседанията на Комисията по външна политика към НС. Други първични източници са програмните декларации на правителствата, представени пред НС; протоколи от заседанията на МС, когато се обсъждат въпроси, отнасящи се до отношенията между България и ЕИО/ЕС; решения на МС, отнасящи се до международни договори, страна по които е България; статии от вестник „Работническо дело“, вестник „Дума“ и вестник „Демокрация“. Богатият набор от първични източници дава добра

основа за по-пълно изследване на ориентацията към европеизация на България, както и на интензитета на разглежданите явления.

Самите първични източници са внимателно анализирани и са добре представени и цитирани в изследването на авторката. Използваната методология дава възможност да се дадат отговори на предварително поставените въпроси и изследователски задачи.

Направените заключения в края на дисертационното изследване са добре мотивирани и отразяват основните изводи от този анализ.

7. Бележки и препоръки към дисертационния труд

Към изследването на докторантката Гургана Тошева могат да се направят и някои бележки и препоръки, като ще се концентрирам единствено върху някои от по-съществените от тях.

Дисертационният труд само би спечелил, ако в неговия увод бяха ясно открити изследователската теза, обекта и предмета, целите и задачите на изследването; описание на видовете литература, която е използвана; както и кои са ограниченията на изследването. Тези елементи са много добре открити в автореферата, както и в края на първа глава, но би следвало да бъдат част от увода на дисертационния труд.

Независимо, че като цяло разбирам ограничението, което авторът си е поставил да не включва в анализа служебните правителства през разглеждания период, специално по време на правителството на Стефан Софийански през първата половина на 1997 г. се взимат редица важни решения, които имат пряко и много съществено отношение към европейската и евроатлантическата интеграция на страната. Вярно е, че служебните правителства управляват за кратко и то в условията на разпуснато Народно събрание, не подлежат на парламентарен контрол и не са преминали процедура на избори, но специално правителството на Софийански взема решения, които влияят съществено на процеса на европейска и евроатлантическа интеграция.

Към научното изследване може да се направи и следната препоръка, която няма за цел да очертае някакво нейно недостойнство, а е по-скоро насочена към възможни бъдещи изследвания. Съгласно откритата изследователска хипотеза дисертацията се стреми да изследва дали *„има фактическа и устойчива преориентация на външната политика на България към евроинтеграция в периода 1989 г.-1999 г., характеризираща се с приемственост и вътрешноинституционална съгласуваност.“* Тук ключовата дума е преориентация на външната ни политика. За да може да се оцени по-пълно преориентацията на външната ни политика трябва да се направи пълна съпоставимост с отношенията и решенията, които са вземани в същия период по отношение на Руската федерация, както и да се изследва техния интензитет. Както правилно е цитирала авторката Петър-Емил Митев, „проблемът НАТО“ придобива качествата на ключов индикатор поради това, че „в НАТО“ означава „с САЩ“, а „вън от НАТО“ – „с Русия“. Авторката цитира и други изследвания, които доказват, че макар ясно артикулираната геополитическа ориентация на България да е евроатлантическа, паралелно с това се провежда активен двустранен диалог с Руската федерация и българско-руските официални контакти се позиционират на второ място. За да може по-пълно да се сравни до каква степен има преориентация на външната ни политика, би следвало да има пълно сравнение на двете основни линии на външнополитически действия. В дисертацията са посочени няколко примера за такива действия, но това не е направено по същия систематичен начин както за процеса на европейска интеграция.

Въпреки отправените препоръки, убедено мога да твърдя, че те не отменят общия извод за качеството на цялостното изследване, неговата задълбоченост и академичен характер.

8. Препоръка за публикуването на дисертационния труд

Въз основа на цялостната оценка на дисертационния труд, както и на качествата на неговия автор, убедено препоръчвам текста на дисертацията след минимална преработка да бъде публикуван, като препоръчвам това да стане в поредицата „Европейски

изследвания“ на специалност „Европеистика“, където са публикувани и други дисертации на едни от най-успешните докторанти на специалността.

9. Възможни въпроси, които да бъдат отправени по време на публичната защита

Предлагам по време на публичната защита да бъдат зададени следните въпроси на докторанта, които имат отношение към дисертационния труд:

1. Ако процесът на европейска ориентация през първото десетилетие на промените в България бе по-решителен и ангажиращ, дали страната ни щеше да може да се присъедини към ЕС заедно с държави като Полша, Унгария и Чехия, където началото на тези промени бяха по-решителни?

2. Защо въпреки по-решителните действия в процеса на европейска интеграция и ориентация в първите години на прехода в страни като Полша, Унгария и Чехия, в последните години именно в тези страни се наблюдава до голяма степен отстъпление от някои от общоевропейските ценности?

3. Защо е толкова бавен процеса на присъединяване на страните от Западните Балкани към ЕС? Имат ли роля поуките от процеса на присъединяване на България и другите страни от Централна и Източна Европа или по-скоро по-бавният процес на европейска интеграция на тези страни се дължи на други фактори?

10. Заключение

Преди да направя конкретното заключение за академичните достойнства на предложения дисертационен труд, бих искал да подчертая, че освен добрата изследователска работа и публикационна дейност, Гургана Тошева се вписа по много добър начин в цялостната работа и живота на катедрата.

Независимо от някои отделни бележки и препоръки, смятам, че дисертационният труд на Гургана Тошева е едно много добро и задълбочено изследване, което е осъществено с необходимите изследователски методи и притежава необходимата

дълбочина за подобен вид анализ. Изследването отговаря напълно на изискванията за присъждане на образователна и научна степен “доктор”.

Въз основа на направената оценка, посочените предимства и научните приноси на дисертационния труд **подкрепям убедено присъждането на образователна и научна степен “доктор” на Гергана Антонова Тошева.**

Дата: 10 декември 2019 г., гр. София

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized, overlapping loops and lines, likely representing the name of the signatory.

Доц. дпн Калоян Симеонов

Катедра „Европеистика“, Философски факултет,
СУ „Св. Климент Охридски“